

แนวทางการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

Guidelines for Developing an Elderly-Friendly City in Udon Thani Municipality

ธนวิทย์ บุตรอุดม¹ | Thanawit Butrudom¹

ณัฏฐนันท์ สุวรรณวงศ์² | Nathanan Suwannawong²

ดวงสมร กิจโกศล³ | Duangsamorn Kitkosol³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครอุดรธานี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครอุดรธานี และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ดำเนินการวิจัยโดยวิเคราะห์เอกสาร (Documents) ได้แก่ เอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเทศบาลนครอุดรธานี ผู้สูงอายุในพื้นที่ เป็นต้น การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 500 คน และการประชุมกลุ่มย่อยโดยการมีส่วนร่วม โดยผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุจำนวน 15 คน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพที่พึงอาศัยที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.54 รองลงมาได้แก่ด้านการได้รับความเคารพและความผูกพันทางสังคม มีค่าเฉลี่ย 3.37 อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่เห็นน้อยได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ค่าเฉลี่ย 2.70 ด้านความเป็นพลเมืองและการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุ ค่าเฉลี่ย 1.89 อยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม เทศบาลนครอุดรธานีควรกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาเทศบาลที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ แนวทางที่สำคัญ คือ การสร้างกลไกในการดูแลผู้สูงอายุ ได้แก่ กลไกการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันกับปกครองท้องถิ่น เพื่อสำรวจครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย โดยกลไกดังกล่าวจะเป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างความตระหนักและกระตุ้นให้ครัวเรือนผู้สูงอายุดูแลเอาใจใส่พื้นที่ที่อยู่อาศัยของตนเอง

คำสำคัญ การพัฒนาเมือง, เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ, คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

¹ รองศาสตราจารย์ ดร./ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี/ E-mail: thanawit.bu@udru.ac.th

² รองศาสตราจารย์/ สำนักวิชาศึกษาทั่วไป/ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี/ Email: natthaman.su@udru.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร./ บัณฑิตวิทยาลัย/ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี/ Email: duangsmorn.ki@udru.ac.th

*E-Mail ผู้ส่งบทความ : thanawit.bu@udru.ac.th/ เบอร์โทรศัพท์ 061-5393666/ รับเมื่อ วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2567/

แก้ไขเมื่อ วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567/ ตอบรับเมื่อ วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567/ เผยแพร่ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2568

Abstract

Udon Thani Municipality conducts research on recommendations for establishing an elderly-friendly city. The goals are twofold: 1) to investigate the conditions of an elderly-friendly city in Udon Thani Municipality, and 2) to provide guidelines for developing an elderly-friendly city in the same municipality. The research is conducted by evaluating documents particularly those related to case studies of communities that are favorable to seniors, as well as various documents relating to the elderly residents of Udon Thani Municipality. Data Collection' is carried out through questionnaires administered to a sample group of 500 persons alongside small group discussions with key informants (a group of 15 people), who contribute to developing guidelines for the elderly.

According to the study's findings, the elderly in the sample expressed a high level of opinion regarding elderly-friendly home conditions, with an average score of 3.54, followed by respect and social bonding high level of 3.37. The sections with few viewpoints include a low level, with an average of 2.70. In terms of citizenship and work for the aged, the average is 1.89, as well as social involvement and sympathy to the elderly. The study suggests that However, Udon Thani Municipality should establish policies to foster a pleasant community for elderly. One significant strategy is to establish a structure for caring for the elderly, such as collaboration between local government organizations and local governments. It is also recommended to conduct surveys among the target demographic of elderly families. This approach is an important guideline for increasing awareness and encouraging senior households to maintain their own living environments.

Keywords: Urban development, elderly-friendly city, quality of life for the elderly

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทยที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 3 - 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ประเทศเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2543-2544 คือ มีประชากรอายุ 60 ปี คิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด นอกจากสัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังมีอีกตัวบ่งชี้หนึ่ง ที่แสดงถึงการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว นั่นคือ “ดัชนีการสูงวัย” (Aging Index) ซึ่งแสดงถึงการเปรียบเทียบ โครงสร้างการทดแทนกันของประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปี ขึ้นไป) กับกลุ่มประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) โดยดัชนีการสูงวัยมีค่าต่ำกว่า 100 แสดงว่าจำนวนประชากรสูงอายุมีน้อยกว่าจำนวนเด็ก แต่ในทางตรงข้ามถ้าดัชนีมีค่าเกินกว่า 100 แสดงว่าจำนวนประชากรสูงอายุมีมากกว่าจำนวนประชากรเด็ก สาเหตุสำคัญของการเพิ่มสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2558) กล่าวคือ 1) การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์หรือการเกิดน้อยลง และการลดภาวะการตายทำให้คนไทยยืนยาวขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ประชากรวัยเด็กลดลงอย่างรวดเร็วจนนำมาสู่การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรสูงอายุซึ่งมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2558-2573 จะเห็นว่าภาพรวมประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “สังคมสูงวัย” (Aged Society) และในอีก 10 ปี ข้างหน้าจะเริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Completed Aged Society) (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558)

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจกันเป็นอย่างมากทั้งในระดับชาติและในระดับโลก เนื่องจากมีผลกระทบอย่างกว้างขวางในระดับมหภาค ได้แก่ ผลต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) รายได้ต่อหัวของประชากร การออมและการลงทุน งบประมาณของรัฐบาล การจ้างงานและผลิตภาพของแรงงาน และระดับคุณภาพ ได้แก่ ผลต่อตลาดผลิตภัณฑ์และบริการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการเงินและด้านสุขภาพ การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนสำคัญที่ต้องการการวางแผนอย่างเป็นระบบและเริ่มดำเนินการล่วงหน้า เนื่องจากมาตรการต่าง ๆ หลายประการล้วนแล้วแต่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ กว่าที่จะเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไว้ว่า ควรมีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการออมส่วนบุคคล ได้แก่ 1) ส่งเสริมการทำงานอย่างต่อเนื่องของแรงงานที่มีอายุมากให้สามารถพึ่งตนเองได้ 2) ส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น สร้างโอกาสทางอาชีพให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และลดรายจ่ายแก่ประชาชน 3) ส่งเสริมสร้างจิตสำนึกการออม 4) เพิ่มประสิทธิภาพกลไกทางการเงิน ในการจัดทำมาตรการส่งเสริมการออมแตกต่างกันตามกลุ่มเป้าหมาย 5) พัฒนาระบบบำนาญภาครัฐ เช่น นโยบายลดหย่อนภาษีด้านการสะสมเงินสนับสนุนเพิ่มบทบาทสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ เป็นต้น และ 6) การสร้างความเข้มแข็งของโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม เพื่อช่วยเหลือกลุ่มที่ไม่สามารถออมได้หรือมีการออมต่ำ โดยส่งเสริมให้องค์กรชุมชน จัดสวัสดิการให้ครอบคลุมประชากรกลุ่มดังกล่าวแทนส่งเสริมการออม (ชมพูนุช พรหมภักดี, 2556)

เมื่อพิจารณาประเด็นผู้สูงอายุในประเทศไทยในช่วงเวลา 2 ปี (พ.ศ. 2561-2562) ที่ผ่านมานั้น พบว่าประเด็นหนึ่งที่มีประชาชนให้ความสนใจได้แก่เรื่อง “เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ” ดังเช่น กระทรวงการพัฒนา

สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนภารกิจในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ทั้งในด้านการจัดสวัสดิการ การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ และการเตรียมความพร้อมประชากรผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านสุขภาพในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและตอบสนองความต้องการบริการด้านสุขภาพเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ด้วยสุขภาพที่ดีและปลอดภัย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนงานด้านต่างๆ ทั้งการจัดสภาพแวดล้อมในระดับชุมชนและเมืองที่มีความปลอดภัยและเอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ (Age-friendly Cities and Communities) การจัดบริการสาธารณะต่างๆ การจัดสถานที่ เพื่อให้การดูแลผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ มีบริการที่จำเป็น (Aged Care Facilities and Institute Care) และภูมิปัญญาด้านสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (Local Aged Caring Environment) ที่เป็นนวัตกรรมด้วยความคิดริเริ่มของชาวบ้านโดยใช้ภูมิปัญญาในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนซึ่งครอบคลุมทั้งในด้านสภาวะแวดล้อมทางบุคคล (Individual Environment) ทางสังคม (Social Environment) และทางกายภาพ (Physical Environment)

ทั้งนี้ในส่วนของเทศบาลนครอุดรธานี กำลังเข้าสู่สภาพสังคมผู้สูงอายุนั้น เทศบาลนครอุดรธานีได้ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุภายใต้แผนพัฒนาเทศบาลนครอุดรธานี พ.ศ. 2561–2565 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัย รวมทั้งการพัฒนาเมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองน่าอยู่สำหรับคนทุกกลุ่ม ดังนั้นเมืองที่เป็นมิตรแก่ผู้สูงอายุ (Age-friendly City) มีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อรองรับโครงการต่างๆ ที่จะนำไปสู่การสร้างเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมทั้งในส่วน of ภาคส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานของเทศบาลนครอุดรธานี และการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในพื้นที่เพื่อการพัฒนาเมืองที่เป็นไปตามความต้องการของผู้สูงอายุต่อไป การวิจัยในครั้งนี้จึงมีความมุ่งเน้นเพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การสร้างเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครอุดรธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

วิธีการวิจัย

ส่วนที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์กรณีศึกษาและสภาพการเป็นเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- วิเคราะห์เอกสาร (Documents) ได้แก่ เอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ และเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเทศบาลนครอุดรธานี ผู้สูงอายุในพื้นที่ เป็นต้น

- การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากตัวชี้วัดเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก WHO. Global age-friendly cities: a guide (2023) ใน 7 มิติ โดยเก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จำนวน 500 คน

ส่วนที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี โดย

1. จัดเวทีกลุ่มย่อย การประชุมกลุ่มย่อยโดยการมีส่วนร่วม โดยผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุ 15 คน ได้แก่

- ตัวแทนผู้สูงอายุในเขตพื้นที่เทศบาลนครอุดรธานี จำนวน 5 คน
- ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานของเทศบาลนครอุดรธานี จำนวน 4 คน
- ตัวแทนภาคส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน
- ภาคประชาสังคม จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- เอกสาร (Documents) ได้แก่ เอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ และเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเทศบาลนครอุดรธานี ผู้สูงอายุในพื้นที่ เป็นต้น

- การใช้เทคนิคกิจกรรมกลุ่มโดยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการจัดประชุมกลุ่มย่อย นำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อพัฒนาแนวทางการเป็นเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุของเทศบาลนครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานีต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาสภาพการเป็นเมืองที่เป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุ เทศบาลนครอุดรธานี

การวิจัยเรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจากผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จำนวน 500 คน เพื่อสอบถามความคิดเห็นต่อสภาพการเป็นเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุศึกษาการพัฒนาการเป็นเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุใน 7 มิติ ผลการวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 คุณลักษณะของผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถาม

จากการศึกษาคุณลักษณะทั่วไปคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามจากการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญพบว่ามีคุณลักษณะทางประชากร ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามร้อยละ 37 เป็นเพศชาย และเพศหญิง ร้อยละ 63 ทั้งนี้เนื่องจากตามสถิติประชากรเพศหญิงจะจำนวนมากกว่าเพศชาย โดยอายุของ

ผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถาม จากผลการศึกษาพบว่าจะมีอายุอยู่ในช่วงวัยแรงงานคือ อายุ 60 – 70 ปี จำนวน 378 คน คิดเป็นร้อยละ 75.6 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยกลุ่มอายุ 71 – 80 ปี มีจำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 17.8 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ส่วนกลุ่มที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไปมีจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6 ของกลุ่มตัวอย่างจากทั้งหมด โดยมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 68.80 ปี

จากกลุ่มอายุผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามที่ได้จากการวิจัยจะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุจะอยู่ในช่วงต้นของผู้สูงอายุ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากผู้สูงอายุในช่วงนี้ยังสามารถปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ได้ ทำให้สามารถตอบแบบสอบถามได้ ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามในการวิจัยโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 31.6 มีระดับการศึกษาประถมศึกษาจำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 29.4 และจำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 25.2 มีการศึกษาในระดับปริญญาจากงานวิจัยหลาย ๆ งานวิจัย พบว่ามีข้อมูลเกี่ยวกับระดับการศึกษาของผู้สูงอายุที่สอดคล้องกัน ผลการวิจัยพบว่าสถานภาพผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามสมรสแล้วมี จำนวน 328 คน คิดเป็นร้อยละ 65.6 โดยผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามที่โสดจะมีจำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0 สำหรับผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามที่หม้ายหรือหย่า มีจำนวน 87 คน คิดเป็นเพียงร้อยละ 17.4 ของกลุ่มตัวอย่างผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่แล้ว ร้อยละ 68 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีบุตร จำนวน 2 คน มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.5 รองลงมา ได้แก่ มีบุตรจำนวน 1 คน และจำนวน 3 คน ตามลำดับ ส่วนร้อยละ 5.8 ไม่มีบุตร ซึ่งสัมพันธ์กับสถานภาพสมรสของกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนหนึ่งที่เป็นโสด

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนากการเป็นเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุใน ใน 7 มิติ

การวิเคราะห์ในส่วนที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพการเป็นเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุที่นำไปสู่พัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี โดยการเก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี โดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 500 คน ผลการวิจัย พบว่า

ตาราง 1 สภาพการเป็นเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

สภาพการเป็นเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ	ระดับความคิดเห็น		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	แปลผล
1. สภาพแวดล้อมภายนอกและอาคารสถานที่ที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ	2.86	0.81	ปานกลาง
2. ระบบขนส่งมวลชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ	2.95	0.82	ปานกลาง
3. ที่พักอาศัยที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ	3.54	0.80	มาก
4. การมีส่วนร่วมทางสังคมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ	2.70	0.71	ปานกลาง
5. การได้รับความเคารพและความผูกพันทางสังคม	3.37	0.80	มาก
6. ความเป็นพลเมืองและการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุ	1.89	0.85	น้อย
7. การสื่อสารที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ	2.98	0.82	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	2.89	0.80	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพที่พักอาศัยที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.54 รองลงมาได้แก่ด้านการได้รับความเคารพและความผูกพันทางสังคม มีค่าเฉลี่ย 3.37 อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีความเห็นน้อยได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ค่าเฉลี่ย 2.70 และด้านความเป็นพลเมืองและการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุ ค่าเฉลี่ย 1.89 อยู่ในระดับน้อยตามลำดับ

2. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุเทศบาลนครอุดรธานี

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามและการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการ Gap Analysis เพื่อหาแนวทางพัฒนาการเป็นเมืองที่เป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุเทศบาลนครอุดรธานี โดยใช้ผลการตอบแบบสอบถามจากความคิดเห็นของผู้สูงอายุในแต่ละด้านนำมาจัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข้ปัญหาเพื่อพัฒนาการเป็นเมืองที่เป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุเทศบาลนครอุดรธานี ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ประเด็นย่อยได้ ดังนี้

2.1 สภาพแวดล้อมภายนอกและอาคารสถานที่ที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ

ด้านสภาพแวดล้อมภายนอกและอาคารสถานที่ที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ พบว่า เทศบาลนครอุดรธานีมีการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับการเป็นเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ เช่น แผนการปรับปรุงทางเท้า ทางลาดการปรับปรุงอาคารให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การจัดให้มีสวนสาธารณะที่เพียงพอ เหมาะสม มีบริการห้องน้ำสาธารณะที่เพียงพอ เหมาะสมสำหรับการใช้งานรวมถึงการมีที่นั่งพักสาธารณะที่เพียงพอและเหมาะสม สามารถใช้บริการได้ง่าย เป็นต้น โดยกำหนดเป็นแผนงาน มีการกำหนดนโยบายโดยผู้บริหาร เช่น การดำเนินการสร้างศูนย์นันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ บริเวณสวนสาธารณะหนองประจักษ์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น

2.2 ระบบขนส่งมวลชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

(1) การจัดสภาพแวดล้อม บ้ายรถโดยสารประจำทางหรือจุดรับส่ง ควรมีมาตรฐานด้านความปลอดภัยและสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ มีการสำรวจและปรับปรุงให้มีสภาพพร้อมใช้งานได้จริง ยกตัวอย่างในบางจุดพื้นลาดเอียงสำหรับผู้ใช้รถวีลแชร์ รางความลาดเอียงมีความชันมาก ทำให้ไม่สามารถใช้งานได้จริงหรือเมื่อผู้สูงวัยลงจากรถโดยสาร แต่พบว่าทางเท้าบางจุดชำรุด ไม่เรียบ จำเป็นต้องลงสัญจรบนท้องถนนซึ่งเสี่ยงต่อการเกิดอันตราย

(2) บริการขนส่งประเภทรถโดยสารสาธารณะส่วนบุคคล ควรมีการสนับสนุนหรือสิทธิในการลดหย่อนค่าโดยสารแก่ผู้สูงอายุ

(3) ควรจัดสวัสดิการรถรับ-ส่งของโรงพยาบาล สำหรับผู้สูงอายุในการพบแพทย์ตามนัดหมาย เพื่ออำนวยความสะดวกในการดูแลสุขภาพและการรักษาที่ต่อเนื่อง รวมถึงการให้คำแนะนำด้านสุขภาพผ่าน

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการสุขภาพเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดี

(4) การส่งเสริมให้เทศบาลฯ สร้างนวัตกรรมด้านการขนส่งและการส่งเสริมการมาใช้จริง เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

(5) การเพิ่มปริมาณรถและรอบที่ให้บริการในบางเส้นทางที่มีจำนวนผู้ใช้ในการเดินทางมาก ผู้สูงอายุหลายรายให้เหตุผลว่าไม่สามารถรอเวลาให้บริการของรถโดยสารได้นาน เนื่องจากสภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรง อากาศร้อนทำให้ผู้สูงอายุอาจเกิดภาวะแทรกซ้อนด้านสุขภาพได้ รวมถึงผู้สูงอายุจึงอยากให้ความสนใจและช่วยเหลือผู้สูงอายุเป็นอันดับแรกในการใช้บริการขนส่งสาธารณะ

2.3 ที่พักอาศัยที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

ที่อยู่อาศัย (Housing) ผู้สูงอายุมีความสามารถในการเคลื่อนไหวลดลง ที่พักอาศัยที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้ สถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมของสังคมเมืองอาจทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่ตามลำพัง เทศบาลฯ ควรจัดให้มีบ้านพักที่มีการออกแบบ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงการมีระบบการดูแลจากชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.4 การมีส่วนร่วมทางสังคมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

(1) มีงานอาสาสมัครสำหรับผู้สูงอายุที่คอยให้ความช่วยเหลือและมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับความสามารถของผู้สูงอายุ โดยการชักชวนของคนในชุมชน รวมทั้งมีการฝึกอบรมหลังเกษียณด้านต่าง ๆ ให้คำแนะนำและมีการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุที่มีค่าตอบแทนที่เหมาะสม

(2) ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการแสดงออกและให้ข้อคิดเห็นในการประชุมในชุมชน

(3) ควรมีการสื่อสารรณรงค์และการรับรู้ หรือโอกาสในการจ้างงาน งานอาสาสมัคร และมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมที่ได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนเอง เพื่อให้ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชน

2.5 การได้รับความเคารพและความผูกพันทางสังคม

เทศบาลฯ ควรมีกิจกรรมการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ มีบทบาทในการส่งเสริมการให้เกิดความรัก ความเคารพและความผูกพันในชุมชน โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีบทบาท ดังนี้

(1) การเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต เช่น กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน

(2) กิจกรรมส่งเสริมการให้ผู้สูงอายุเป็นแหล่งภูมิปัญญา ผู้สูงอายุในฐานะที่มีความรู้และประสบการณ์มาก่อน จะเป็นองค์ความรู้ที่ยิ่งใหญ่สำหรับคนรุ่นหลัง การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก รวมถึงการใช้ชีวิตจะทำให้คนรุ่นหลังเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม ที่จะเป็นภาพจำในอนาคตข้างหน้าได้

(3) กิจกรรมส่งเสริมให้เห็นความสำคัญและสร้างความผูกพัน โดยให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในฐานะที่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นบทบาทสำคัญประการหนึ่งของผู้สูงอายุ จึงทำให้ผู้สูงอายุและชุมชนมีความผูกพัน

กัน และคนในชุมชนมีความรู้สึกว่าผู้สูงอายุคือผู้เป็นใหญ่ในบ้าน ที่ทุกคนจะต้องให้ความเคารพ อาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ ผู้ให้ความอบอุ่นร่มเย็น

(4) กิจกรรมส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้นำในการทำกิจกรรม การพาลูก จูงหลานเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีและศาสนา โดยส่วนมากแล้ว ผู้สูงอายุจะเป็นผู้นำของครอบครัวในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การพาบุตรหลานเข้าวัด ทำบุญ เนื่องจากธรรมชาติของผู้สูงอายุจะเข้าไปยังศาสนสถาน เช่น วัด โบสถ์ มัสยิด ฯลฯ เพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงการทำนุบำรุงศาสนาของตนเอง ซึ่งการพาคนในครอบครัวไปทำกิจกรรมดังกล่าว นอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมกับผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมร่วมกันแล้วยังจะทำให้คนในชุมชนได้ซึมซับวัฒนธรรม และส่งเสริมการเรียนรู้ที่จะเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนที่ตนเองอยู่ด้วย

2.5 ความเป็นพลเมืองและการจ้างงาน

จากผลการวิจัยโดยใช้แบบสอบถาม พบว่า ผู้สูงอายุได้รับการจ้างงานหรือการสร้างอาชีพในจำนวนน้อย อาจเนื่องมาจากหลาย ๆ ปัจจัย ทั้งตัวผู้สูงอายุเองที่ไม่สามารถทำงานได้ หรือสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น เทศบาลฯ ควรมีการดำเนินการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองและการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

- (1) ส่งเสริมการจ้างงานทั้งเต็มเวลาและไม่เต็มเวลา ทั้งในระบบและนอกระบบ
- (2) ส่งเสริมการฝึกอาชีพและจัดหางานให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้สูงอายุ
- (3) ส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อจัดทำกิจกรรมเสริมรายได้โดยให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม
- (4) ประสานความร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อให้มีโครงการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุในงานที่สามารถทำได้

(5) การให้ผู้สูงอายุเป็นอาสาสมัครในกิจกรรมต่าง ๆ ของเทศบาล เพื่อให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมและเกิดความรู้สึกเป็นพลเมืองของเทศบาล

2.6 การสื่อสารที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

การสร้างชุมชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ จำเป็นต้องมีการสื่อสารที่ดีเพื่อให้ทุกคนในชุมชนเข้าใจ และเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนในครอบครัวในการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพได้อย่างทันทั่วทั้งบุคคลที่สำคัญในการสื่อสารระหว่างผู้สูงวัยกับชุมชนเพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรนั้น คือ ผู้ประสานงานในชุมชน และที่สำคัญ คือ ตัวของผู้สูงอายุเอง เพื่อป้องกันปัญหาที่จะตามมา จะได้ใช้ชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีทักษะในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ โนม่น้าวใจคนในชุมชน และปรับเปลี่ยนทัศนคติให้เป็นเชิงบวก ในส่วนของผู้ที่สื่อสารให้กับผู้สูงอายุในชุมชน อาจเป็นผู้นำชุมชน หรือผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน อาสาสมัครในชุมชน โดยเทศบาลฯ ควรใช้กลไกอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่เป็นที่คุ้นเคยกับผู้สูงอายุ ซึ่งควรจะต้องมีความกระตือรือร้น เอาใจใส่ และมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ สิ่งที่เทศบาลฯ ควรส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนในการสื่อสารต่อผู้สูงอายุ คือ การเข้าใจประสบการณ์ของผู้สูงอายุอย่างลึกซึ้งและเข้าใจความหมายของการส่งเสริม

สุขภาพอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพของตนเอง ตลอดจนพฤติกรรมสุขภาพที่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ด้วย นอกจากนี้ ยังควรคำนึงถึงปัจจัยทางจิตวิทยาสังคมของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย เช่น เทศบาลฯ จัดให้มีการเยี่ยมบ้าน เพื่อสื่อสารกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยการเยี่ยมบ้านแต่ละครั้งอาจมีกลุ่มคนผู้มีความชำนาญในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในลักษณะต่าง ๆ เช่น ผู้บริหารเทศบาล ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นอกเหนือจากผู้นำชุมชนในฐานะผู้สื่อสารให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในตัวผู้สูงอายุด้วย

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาบริบทและการวิเคราะห์เอกสาร (Documents) และการจัดเก็บข้อมูลจากผู้วิจัยนำมาเป็นอภิปรายผลเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายพัฒนาเทศบาลที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุใน 7 มิติ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมภายนอกและอาคารสถานที่ที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ

แนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาเทศบาลที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเรื่องที่อยู่อาศัยที่มีความสะอาด แนวทางที่สำคัญ คือ การสร้างกลไกในการดูแลที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ เช่น กลไกการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับปกครองท้องที่ เพื่อสำรวจครัวเรือนผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย โดยกลไกดังกล่าวจะเป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างความตระหนักและกระตุ้นให้ครัวเรือนผู้สูงอายุดูแลเอาใจใส่พื้นที่ที่อยู่อาศัยของตนเอง ทั้งนี้ครัวเรือนของผู้สูงอายุในแต่ละครัวเรือนจะมีความแตกต่างกันในเชิงกายภาพและในเชิงบริบท กล่าวคือ ลักษณะบ้านและที่อยู่อาศัยนั้น จะมีความแตกต่างกัน อาทิ โครงสร้างของบ้าน ระยะเวลาของที่อยู่อาศัย เป็นต้น เพราะฉะนั้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุให้มีความสะอาด จึงต้องใช้กลไกความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการระดมทรัพยากรสนับสนุนสิ่งของที่จำเป็นในการดูแลสภาพแวดล้อมของครัวเรือนผู้สูงอายุ รวมถึงสร้างกลไกในพื้นที่สร้างความตระหนักรู้ กระตุ้นการดูแลที่อยู่อาศัยหรือการสร้างความร่วมมือกับปกครองท้องที่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันกับครัวเรือนผู้สูงอายุได้ ในกรณีที่ผู้สูงอายุนั้นไม่มีผู้ดูแล หรือไม่มีญาติคอยช่วยเหลือ การระดมทรัพยากรทั้งสิ่งของ และกำลังคนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ในบางกรณีที่ผู้สูงอายุนั้นไม่สามารถอาศัยที่อยู่อาศัยของตนเองได้ อันเนื่องมาจากอาจมีความทุพพลภาพ ไม่ปลอดภัย ดังนั้นทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแผนในการสร้างที่พักพิงเพื่อให้ผู้สูงอายุ ดังที่ ภูมิวัฒน์ พรวนสุข (2558) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดแพร่ พบว่าแนวทางประการหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุควรจัดการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและตั้งศูนย์ที่พักพิงชั่วคราวของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมและปลอดภัย

2. ระบบขนส่งมวลชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

การกำหนดอัตราค่าโดยสารรถสาธารณะมีความเหมาะสม มีระบบขนส่งสาธารณะสำหรับผู้สูงอายุในการไปสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล สวนสาธารณะ ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น ในแนวทางดังกล่าว บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันได้มีการพัฒนาการให้บริการสาธารณะ โดยการให้บริการผู้สูงอายุสามารถเดินทางไปโรงพยาบาลทั้งในยามที่จำเป็นต้องพบแพทย์ หรือการเดินทางไปโรงพยาบาลเมื่อมีเหตุเร่งด่วน

โดยมีแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวม กล่าวคือ การพัฒนาระบบติดต่อสื่อสารให้กับผู้สูงอายุได้ใช้ติดต่อสื่อสารร่วมกับศูนย์ประสานงานดูแลผู้สูงอายุที่มีความทันสมัย เข้าใจง่าย สามารถนำไปปรับใช้ให้กับผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่การอำนวยความสะดวกในการรับ-ส่งผู้สูงอายุ ในภารกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภารกิจด้านสาธารณสุข ดังที่ พิชยากร ชวกร และปภาวดี มนตรีวัต (2566) ได้ศึกษาโครงการนวัตกรรม “โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริการการแพทย์ฉุกเฉินย่านยาวปลอดภัยด้วย RTI-TEAM (SMART EMS: ระบบการแพทย์ฉุกเฉินอัจฉริยะ)” ขององค์การบริหารส่วนตำบลย่านยาว อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดสกลนคร ที่ได้ดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกผู้สูงอายุ โดยให้ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบสารสนเทศในการให้ความช่วยเหลือทางสาธารณสุขสามารถเข้าถึงและใช้งานระบบการช่วยเหลือของทางองค์การบริหารส่วนตำบลย่านยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ที่พักอาศัยที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

แนวทางที่สำคัญในการพัฒนาที่พักอาศัยที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญและต้องใช้ทรัพยากรเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุให้มีความครอบคลุม เพราะฉะนั้นกระบวนการพัฒนาที่พักอาศัยที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุจึงมีความสัมพันธ์กับการระดมทรัพยากรทั้งวัสดุที่เกี่ยวข้องกับการสร้างที่พักอาศัย การออกแบบที่เหมาะสมในแบบบ้านที่พักอาศัย เป็นต้น แนวทางที่สำคัญจึงต้องสร้างกระบวนการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาครัฐและเอกชน ระดมทรัพยากรทั้งในส่วนของวัสดุ และกำลังคน ร่วมด้วยช่วยกันแก้ไขปัญหาเรื่องที่พักอาศัย ซึ่งในหน่วยงานภาครัฐได้มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าว อาทิ โครงการบ้านมั่นคง เป็นต้น แต่ทั้งนี้การตอบสนองความต้องการอย่างทั่วถึงและรวดเร็ว ถือว่ามีความจำเป็นต่อการทำงานในด้านนี้ การสร้างเครือข่ายร่วมกันจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการระดมทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น ดังที่ ดวงใจ พุทธวงศ์ และคณะ (2565) ได้ดำเนินโครงการวิจัย “การพัฒนาระบบสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบ เบ็ดเสร็จและแม่นยำ พื้นที่จังหวัดลำปาง” ที่ได้มีการค้นหา สอบถามข้อมูลคนจนในพื้นที่จังหวัดลำปาง และนำไปสู่การสร้างกลไกความเชื่อเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ได้สร้างความร่วมมือบูรณาการการทำงานร่วมกัน ส่งผลให้เกิดการส่งต่อความช่วยเหลือระดมทุนกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมทางสังคมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

ในประเด็นการมีส่วนร่วมทางสังคมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในการพัฒนาผู้สูงอายุในมิติทางอารมณ์ รวมถึงทางสุขภาพ เพราะฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีแนวทางการจัดกิจกรรมร่วมกันกับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง แนวทางการกำหนดนโยบายการมีส่วนร่วมทางสังคมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ จะสัมพันธ์กับกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันกับผู้สูงอายุ ซึ่งมีความหลากหลาย และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ได้ อาทิ การพัฒนาทางสุขภาพร่างกาย การพัฒนาด้านสังคม เป็นต้น ทั้งนี้กระบวนการกำหนดนโยบายหรือการออกแบบกิจกรรมถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นหลักที่มีความสำคัญต่อการสร้างกิจกรรมของผู้สูงอายุที่มีความเหมาะสม

ดังนั้น การออกแบบกิจกรรมควรต้องมีการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุที่เข้าร่วม และสร้างการมีส่วนร่วม ในการออกแบบกิจกรรมร่วมกันกับผู้สูงอายุ ดังที่ผลการศึกษาของประยูร อิมิวัตร์ และคณะ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน ได้สำรวจระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในตำบลห้วยม อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และเพื่อสังเคราะห์แนวทางการ พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งมีกระบวนการ ศึกษาข้อมูลผู้สูงอายุ เพื่อนำไปเป็นแนวทางการสร้างกิจกรรมที่เหมาะสม อาทิ กิจกรรมรื้อคนรื้อดวงใจ ร้อย ความห่วงใยแก่ผู้สูงวัยในชุมชน รวมถึงประเด็นการมีส่วนร่วมทางสังคมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ จะต้องมีการสร้างพื้นที่ เพื่อดำเนินกิจกรรมของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุในการรวมกลุ่ม และทำกิจกรรม ได้เป็นฐานในการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจึงเป็นฐาน ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนในชุมชน

5. การได้รับความเคารพและความผูกพันทางสังคม

ประเด็นการได้รับความเคารพและความผูกพันทางสังคม เป็นการออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุ ในพื้นที่สามารถมีบทบาทการทำงานร่วมกันในสังคม เป็นส่วนหนึ่งที่ทำเนิกร่วมกันในสังคม การเป็นกลุ่มชมรม เพื่อปฏิบัติภารกิจในสังคม เช่น การจัดการขยะ การเยี่ยมเยียนผู้ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุติดเตียงที่ต้องได้รับการช่วยเหลือ การรวมกลุ่มชมรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมสันติภาพ การแสดงออกงานต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ แนวทางการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการได้รับความเคารพและความผูกพันทางสังคม จึงต้องมีการผลักดัน ให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมการสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมในการทำงานในสังคม โดยมีกรณีศึกษาตัวอย่างที่ปรากฏเด่นชัดในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนหลายแห่งที่มีการดำเนินการผลักดัน การรวมกลุ่ม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงแก้ว อำเภอสี จังหวัดลำพูน ได้ดำเนินโครงการแผนที่เดินดิน เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุบริหารจัดการโครงการที่เกี่ยวข้องกับการคัดแยกขยะ นำไปสู่การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ที่มีบทบาทร่วมกันทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการทำงานร่วมกันกับประชาชนในพื้นที่ เพราะฉะนั้น หน้าที่ที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือการสนับสนุนผลักดันการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ และให้แนวทาง สถานที่ อุปกรณ์ เพื่อให้กลุ่มมีบทบาทต่อสังคม และขยายสมาชิกกลุ่ม เพื่อความยั่งยืนต่อไป

6. ความเป็นพลเมืองและการจ้างงาน

ประเด็นความเป็นพลเมืองและการจ้างงาน ที่เกี่ยวข้องกับโอกาสต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุนั้น แนวทางการกำหนดนโยบายเพื่อให้เกิดการจ้างงานดังกล่าว จะต้องเป็นการกำหนดนโยบายการทำงาน เชิงบูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานที่มีความหลากหลาย ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นช่องทางในการจ้างงาน โดยมีการสนับสนุนที่หลากหลายมิติ ดังนี้ ประการที่หนึ่งมิติการพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพ กล่าวคือ การร่วมมือบูรณาการสร้างนวัตกรรมการผลิตให้เกิดขึ้นในพื้นที่เพื่อสร้างประสิทธิภาพ ความสะดวกและ เหมาะสมกับผู้สูงอายุ สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และประการที่สองมิติทางการตลาดที่มีการส่งเสริมรองรับผลผลิต ที่จะเกิดขึ้นจากการส่งเสริมของหน่วยงาน การหาตลาดเพื่อรองรับกับกิจกรรมการจ้างงาน ส่งเสริมอาชีพให้กับ ผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดรายได้ที่มั่นคง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวิทย์ บุตรอุดม และวิศห์ เศรษฐกร (2562) ที่พบว่าผลการทบทวนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า

สามารถกำหนดแนวทางในการทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดย 1) เพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เชิงรุกในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมของผู้สูงอายุ 2) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในการช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้ โดยส่งเสริมการมีรายได้และการมีงานทำของผู้สูงอายุ 3) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุ โดยดำเนินการโรงเรียนผู้สูงอายุ และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุและ 4) เสริมสร้างค่านิยมที่ดีในการปฏิบัติตนให้มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนสังคม ของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี

7. การสื่อสารที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

ประเด็นเรื่องการสื่อสารที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุถือว่าเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญกับความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ของผู้สูงอายุ เนื่องจากการรับรู้ข่าวสารทางสารสนเทศนั้น เป็นสิ่งที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับพื้นฐาน และบริบทของผู้สูงอายุในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งนี้แนวทางการกำหนดนโยบายดังกล่าวจึงต้องให้ความสำคัญกับการสำรวจผู้สูงอายุในพื้นที่และความพร้อมของอุปกรณ์ในการสื่อสารต่าง ๆ ว่ามีความเหมาะสมอย่างไร อาทิ บางพื้นที่มีความพร้อมของอุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัล สามารถใช้งานได้สำหรับผู้สูงอายุองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถวางแผนพัฒนาการสื่อสารโดยให้ความรู้ จัดตั้งศูนย์การประสานงานสื่อสาร รวมถึงส่งเสริมการสร้างเครือข่ายสัญญาณที่มีความเหมาะสมในพื้นที่ได้ ทั้งนี้ ในบางพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางบริบทสังคมที่มีความใกล้ชิดหรือมีกลไกการทำงานร่วมกันของปกครองท้องที่รูปแบบของการแจ้งข้อมูลข่าวสาร อาจจะออกแบบให้ควบคู่กับกิจกรรมที่ต้องดำเนินการพบเจอกับผู้สูงอายุ อาทิ การแจ้งข่าวผ่านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่มีการตรวจเยี่ยมผู้สูงอายุในพื้นที่ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) การให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในแต่ละช่วงวัย โดยกำหนดนโยบายแผนงานโดยเป็นผู้สนับสนุนอย่างจริงจัง
- 2) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุตามเป้าหมายของเทศบาลนครอุดรธานีในการมุ่งสู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City)
- 3) การเปิดโอกาสให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้เกิดเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปัญหาของผู้สูงอายุโดยเน้นการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้น การวิจัยในครั้งต่อไปควรศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกในการที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- ชมพูนุท พรหมภักดี. (2556). การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย (Aging Society in Thailand). *บทความวิชาการสำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา*, 3(16), 1-19.
- ดวงใจ พุทรวงศ์ และคณะ. (2565). การพัฒนาระบบสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ พื้นที่จังหวัดลำปาง(รายงานวิจัย). หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท).
- ธนวิทย์ บุตรอุดม และวิศห์ เศรษฐกร (2562). แนวทางการจัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*. 7(2), 72-82.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2558). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2557*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ประยูร อิมิวัตร์ และคณะ. (2562). แนวทางการพัฒนาชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 7(2), 364-378.
- พิชยากร ชวกร และปภาวดี มนตรีวัต. (2566). *ต้นแบบแห่งความสำเร็จองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ 2565*. สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
- ภูมิวัฒน์ พรวนสุข. (2558). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดแพร่. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพนธ์*, 10(1), 77-87.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2558). *โครงการศึกษารูปแบบการบริการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุพิการ(รายงานวิจัย)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- WHO. (2023). *Age-Friendly Communities*. Retrieved from <https://www.canada.ca/en/public-health/services/health-promotion/aging-seniors/friendly-communities.html>